

IN DE BAN VAN DE BUIS

Buizenversterkers zijn voor mij bekend terrein, inmiddels ook in de hifi-sector. Van de reeks die het Nederlandse PrimaLuna in het programma voert, zijn de nodige modellen de revue al gepasseerd in HVT. Heb de eer gehad daarvan drie te mogen verwelkomen op de pijnbank: de EVO 200-p voorversterker, de EVO 200-a eindversterker en de 100-D DAC. Nu de beurt aan een zware jongen van PrimaLuna, een geïntegreerde versterker die luistert naar de naam EVO 300-i.

Over buizenversterkers is al veel geschreven, zowel binnen als buiten de hifiwereld, en ook ondergetekende mocht een steentje bijdragen. Iedere bespeler van de elektrische gitaar kent de ins en outs van gitaarversterkers met 'tubes'. De toepassing van buizen in het studiowezen is eveneens bekende kost. Nu zijn er inmiddels alternatieven voor het gebruik van de hartverwarmende lamp in

beide sectoren en ook daaraan doe ik van harte mee. Dusdanig zelfs dat ik steeds meer vraagtekens zet bij de suprematie van de buis, zowel voor de gitaar, voor gebruik in de studio en tevens in hifi, zeker met de opmars van Klasse D eindversterking. Maar het fenomeen blijft toch iets magisch houden, iets onweerstaanbaars. Zo ook bij dijkbasbovenbuurman Hans van der Lubbe. In zijn studio

maakt hij nog steeds veel gebruik van buizen in voorversterkers, met name voor microfoons. Op weg naar zijn benedenbuurman en de verlokking van diens 65" Philips OLED+ 984 (voor het ten onder zien gaan van Ajax tegen AS Roma) viel zijn oog direct op de PrimaLuna EVO 300-i. Om vervolgens, bijna in vervoering, acuut geen oog meer te hebben voor zowel zijn gastheer, de sublieme Philips als zijn favoriete club. Aan dat laatste bleek hij niets te missen, over het eerste lopen de meningen uiteen, maar dat zelfs mijn onvolprezen TV hem niet meer kon boeien, is toch wel veelzeggend. Ik kijk er inmiddels iets nuchterder tegenaan, maar blijf toch een zwakke plek behouden voor een topklasse buizenversterker. Verklap het maar alvast, ook de EVO 300-i heeft mijn hart gestolen.

Venom en vervorming

Wat heeft Olaf van Wijk, van importeur More Music, voor deze inhalige muzikant meegenomen? Naast de nodige aanvullende bekabeling, zoals een Shunyata Venom RCA interlink, Venom luidsprekerkabel, Venom V10 power chord voor de versterker en V12 power chord voor de geluidsbron, moest zijn arme rug het ontgelden met de 36 kilo wegende EVO 300-i. Dit model past in de reeks van 100-i, 200-i en, u raadt het al, de 400-i. De laatste is de zwaarste in de reeks met 2 x 70 Watt 'power ultra lineair' en 2 x 38 Watt in de 'power triode' stand. De 300-i 'moet het doen' met 2 x 42 Watt (power ultra lineair) en 2 x 24 Watt (power triode). Het verschil tussen beide standen is schakelbaar op de bijgeleverde afstandbediening. Wie bekend is met buizenversterkers weet dat deze cijfers bar weinig zeggen over de geluidsdruk, laat staan de geluidskwaliteit, maar ook niets over de dynamiek. Heb in ieder geval tijdens de lange luistersessies nooit het gevoel gehad dat er iets schortte aan het volume of het dynamische vermogen, zowel wat betreft de volumeverschillen als de transparantie in de kleurweergave, de timbres dus. En nog iets over de cijfers: de specificaties geven een vervormingspercentage aan van 1% THD. Dat lijkt desastreus voor hifi, maar geloof me, voor een buizenversterker zegt dit cijfer niets over wat je ervaart als vervorming. Veel van de typische eigenschappen van de PrimaLuna buizenversterkers, vooral in technische zin, zijn in andere

reviews uitgebreid besproken en ook ik heb een poging gewaagd er mijn zegje over te doen. Om verval in herhaling te voorkomen is dit verhaal dan ook anders van opzet; veel meer op de praktijk in de huiskamer gericht met een aantal luisterindrukken, gepaard aan vervanging van componenten door alternatieven. Bovendien is op de uitstekende website van More Music alles te vinden over de bijzondere, technische kenmerken van de PrimaLuna ontwerpen.

High lights and bright lights

En bijzonder is het, wat het Nederlandse bedrijf voor elkaar heeft gekregen. Je hoeft geen technicus te wezen om te begrijpen dat de eigenschappen volstrekt uniek en innovatief zijn. Bovendien, je hoort het terug in het geluidsbeeld en daar gaat het om. Sta hierin bepaald niet alleen. De producten van PrimaLuna oogsten bewondering en awards over de hele wereld. Even de high lights. Standaard komt de EVO 300-i met 4 EL34 eindbuizen en 6 12AU7 buisjes. Eén van de (vele) unieke eigenschappen van de versterker is dat het systeem compatible is met zo ongeveer iedere denkbare eindbuis, van 6L6 en EL34 tot de legendarische 6550 en een

hele rits KT-modellen: 66, 77, 88, 90, 120 en 150. De meeste ken ik, zou er veel over kunnen melden, gaan we niet doen. Mijn favoriet is en blijft de EL34, dat komt dus goed uit. Aan de achterkant van de versterker zitten alle aansluitingen, waaronder vijf stereo RCA ingangen op lijnniveau. De zesde biedt direct toegang tot de eindtrap, via een externe stuurversterker dus. De zes ingangen zijn selecteerbaar met een grote draaiknop op het frontpaneel en via de afstandsbediening. Er zijn twee uitgangen voor externe apparaten, een RCA voor een stereo/mono subwoofer en de stereo RCA tape out. De luidsprekeruitgangen zijn separaat voor 8Ω en 4Ω. Onderaan de genoemde aansluitingen is een aparte behuizing gemonteerd met aansluitingen voor, jawel, een optioneel verkrijgbare MM phonostage. Ik heb een donkerbruin vermoeden dat het enkele feit dat dit phono board volkomen is afgeschermd van de overige elektronica, de klank ervan alleen maar ten goede kan komen. Verpletterend actueel en slechts 180 euro kostend. Aan de voorzijde de uitgang voor een hoofdtelefoon. Een contemplatieve blik op de voorzijde, na het proces van opwarmen, biedt uitzicht op de bright lights van de tien buizen. Helder en warm, zowel de aanblik als de temperatuur. Altijd weer bijzonder.

Buis en bestuiving

Als bron heb ik de Primare DD35 gebruikt. Een loopwerk, dus geen DA-conversie. Die komt van de Mytek Manhattan DAC II. Omdat dit wereldwonder de combinatie vormt van een preamp plus DAC, en je beide ook separaat kunt gebruiken, mocht ik de verschillen ervaren met en zonder de voorversterker van de EVO 300-i. Heb ook nog even de

Specificaties

Power Ultra-lineair:	42 watt x 2 (EL34) (8Ω, 1% THD)
Power Triode:	24 watt x 2 (EL34) (8Ω, 1% THD)
Ingangen:	5x Stereo RCA, Stereo RCA HT Bypass
Uitgangen:	4 & 8 Ω, RCA Stereo/Mono Subwoofer, Stereo RCA Tape Out, 1/4" Hoofdtelefoon
Frequentie Respons:	10Hz-65kHz +/- 1dB, 8Hz-75kHz +/- 3dB
THD:	< 0.2% @ 1W, < 2% @ Rated Power
S/R verhouding:	86dB, 95dBA
Ingangsgevoeligheid:	270mV (EL34)
Ingangsimpedantie:	100kΩ
Verbruik:	280 watt
Standaard uitgevoerd met 6 - 12AU7, 4 - EL34 buizen	
Afmetingen (BxHxD):	38,6 x 20,6 x 40,4cm
Gewicht:	31 kilo
Prijs:	€ 4.150
Optioneel MM phono board:	€ 180

buizen preamp doorgelust naar een Klasse-D eindtrap, de Mytek Brooklyn AMP. Kan u een lang verhaal besparen. Het werkt ok, maar eigenlijk past het resultaat niet in deze eredivisie. Nee, om de kwaliteit van de EVO 300-i tot z'n recht te laten komen moet je het apparaat als geheel inzetten. Met het geconverteerde signaal weet de versterker uitstekend raad; ik had ook niet anders verwacht. Mijn geëerde buizen gast heeft ten tijde van de logeerpartij in goed gezelschap verkeerd: naast de Yamaha NS-5000 mocht ik de versterker aansluiten op de Yamaha NS-3000 en de Bowers & Wilkins 702 Signature. Op alle drie de paren was het resultaat uitstekend, waarbij de Yamaha's de kritische punten van de EVO 300-i wat nadrukkelijker naar voren brachten. Ik vermoed dat de liefhebber van deze versterker valt voor een luidspreker in de trant van de B&W. De 702 is ieder geval een zeer geschikte kandidaat, als een succesvolle blind date. En wat brengt deze romance dan allemaal aan het licht? Om te beginnen heeft het fenomeen 'inspelen' bij buizenversterkers een andere betekenis. Pas na uren warmdraaien ontvouwt de EVO 300-i waarnaar de liefhebbers zo op zoek zijn. En dat moet je eigenlijk bij iedere sessie doen. Niet schrikken, het kan ook zonder geluid. Gewoon op tijd aanzetten, als een oven die je moet voorverwarmen. Eenmaal 'op stoom' bevestigt deze versterker alle verwachtingspatronen, zowel de bloedstollend mooie, als de wat kritische.

Verwarmd en verliefd

Om met het laatste te beginnen. In de wandelgangen wordt het gebrek aan laag van de hifi-buizenversterker gehekeld. Dat klopt bij de EVO 300-i wel en niet. Het klopt niet omdat de dynamiek in het laag van een uitzonderlijke klasse is die een prachtige punch in dit gebied oplevert. Denk aan basgitaar, basdrum, grote trom, pauk, lage koperblazers. Knallen in de tent. Maar met het echte laag heeft (ook deze) buizenversterker wat meer moeite. Referentie is voor mij altijd de megalage C in Pat Metheny's 'Cathedral in a Suitcase', op 'Secret Story'. De EVO 300-i laat 'm horen, maar niet echt enthousiast. Over naar de superlatieven. De aanzet, dynamiek en detaillering die je in het hele middengebied mag ervaren blijft toch iets heel bijzonders bij buizenversterkers en de EVO 300-i toont zich hierin een ware meester. Smoorverliefd en hartverwarmend, ik kan het niet ontkennen. Je hoort het met name bij de aanzet van de strijkers, de dictie van de zang en, surprise, de breedte van Q-sound. Echt geweldig. PrimaLuna rept van de inzet van de triode-stand om tekortkomingen van oude opnames op vinyl te compenseren. Daar heb ik toch wat moeite mee. Ik snap het argument, zeker als je die opnames nu eenmaal in de kast heb staan, maar waarom moet je een tekortkoming in de opname oppoetsen met een versterker? Een verschil in interpretatie. Voor het overige: een absoluut meesterwerk in techniek en muzikaliteit. Uitgevoerd met de genoemde EL34 buizen komt de EVO 300-i uit op een slordige 4.150 euro. Grote Klasse (A).

[Meer informatie op de website van de importeur www.moremusic.nl](http://www.moremusic.nl)